

Det kritiske teaters kritik

Bernd Stegemann: *Kritik des Theaters*, 2013.

Af Jens Christian Lauenstein Led

Bernd Stegemann skrev og udgav i 2013 ”Kritik des Theaters”, hvori han hen over 338 sider udruller en ganske omfattende kritik af samtidens samfund og teater. Titlen refererer således ikke til kritik forstået som anmelderi, men til den klassiske, dybereliggende tyske forståelse af kritik som selve det at have et (selv)refleksivt forhold til noget og bestræbe sig på at yde kritik med henblik på ændring og forbedring. Stegemann fremskriver med andre ord et grundlag for et muligt kritisk og politisk engageret samfundsteater. Som videnskabelig analyse er bogen tvivlsom, men læser man den som et polemisk debatindlæg fra den vrede, men begavede dramaturg, som Stegemann først og fremmest er, er bogen ganske enestående.

Det er postmodernismens skyld

Den bærende tese i Stegemanns argument er, at kapitalismen og dens filosofiske overbygning, neoliberalismen, umærkeligt har indgået en alliance med postmodernismen, hvilket for teatrets vedkommende har betydet, at det kritiske potentielle er blevet undermineret. Neoliberalismen har i Stegemanns optik vundet overherredømmet på planeten, og det har bl.a. ført til samfund båret af ekstrem individualisme og egoisme; alle har vi kun os selv som målestok for alting. Selv når vi protesterer og tilsyneladende bliver politisk aktive, så sker det altid kun, når vi som enkeltindivid er truet. Den vrede borger demonstrerer gerne højtlydt mod en banegård eller en lufthavn, som er for dyr eller ligger for tæt på hans eget hus, men når selvsamme borger får ferie, er det en menneskeret at kunne transporteres enkelt og billigt med tog og fly til sydens sol. Ingen protest rækker i den neoliberale himmel længere end til egne næsetipper, for markedet

lover os permanent tilfredsstillelse af alle krav, men kræver til gengæld maksimal omstillingsparathed og fleksibilitet. Også protester og synspunkter er varer, som har en markedsværdi, der kan variere, og enhver given protest, ethvert givent udsagn kan altid byttes ud med et andet og give ligeså meget mening som det forrige. Derfor er der ingen modsætning, når jeg i dag som demonstrant siger ”Nej til ny lufthavn” og i morgen som forbruger siger: ”Jeg kræver den bedste flyrejse til den laveste pris”.

Teatrets (og hele kunstverdenens og den humanistiske videnskabs) variant af neoliberalismen hedder postmodernisme og postdramatik (Stegemann sonder uskarpt mellem de to, der fremstår som to lige dårlige alen ud af et stykke). Det postmoderne/-dramatiske teater sætter sin egen kontingenssensitivitet højere end alt andet, og besinder sig derfor på bestandigt at henvise til, at alle dets tegn og udsagn principielt lige så godt kunne have været nogen andre. Derfor er teatrets klassiske virkningsparametre som skuespilleren, mimesis og den dramatiske tekst ikke længere hverken de eneste eller de foretrukne midler for et postmoderne teater. Langt hellere vil postmodernismen være autentisk og performativ, men derved opfører den sig for Stegemann i realiteten ekstremt neoliberalt: Den live performede autenticitet lever ekstremt kort og henviser kun til sig selv, er kun eksempel på sig selv, og kan ikke bidrage til at foretage det, som er nødvendigt, nemlig en overordnet samfundsanalyse, der afslører alliancen mellem neoliberalisme og postmodernisme.

Når alliancen mellem disse to store onder i vor tid er så vanskelig at afsløre skyldes det, at de begge og på samme grundlag forstår sig som noget ahistorisk og som noget, der ikke er en ideologi.

Kontingens er et vilkår, et faktum, lige så vel som markedet og dets mekanismer er naturlige og evige. Historien er forbi, og den endte med at vi forholder os kontingenssensitive i en neoliberal kapitalisme. Men, argumenterer Stegemann, selvfølgelig er postmodernismen og neoliberalismen ideologier og som sådan kan (og skal og bør!) man udøve kritik af dem, historien er ikke forbi, den fortsætter. Og et teater, der ikke længere formår at udøve denne kritik har mistet sin eksistensberettigelse, og det er heri, samtidens teaterkrise består. Krisen er ikke, at der ikke er nok plads til det postdramatiske – krisen er, at der kun er plads til det.

Forsvar for realismen

Løsningen er for Stegemann en restaurering og revitalisering af netop den klassiske teatermodus, som postmodernismen afviser, nemlig realismen. Hvis samtidens virkelighed skal kritiseres på teatret, må den kunne vises. Vi må kunne få den på afstand og se den ordentligt (og langsomt og forståeligt), og derfor må teatret igen blive realistisk. Desværre afstår Stegemann fuldstændigt fra at give værkeksempler; der nævnes ikke en eneste forestilling eller tekst, der kunne eksemplificere hverken den onde postmodernisme eller den gode realisme. Det kan godt ærgre, at eksemplerne glimrer ved deres fravær, for de kunne helt afgjort have tydeliggjort, hvad det er for en realisme, Stegemann anbefaler, men netop som aktiv dramaturg har han en stærk interesse i at afholde sig fra at kaste smuds på kolleger eller endnu værre: på tidligere samarbejdspartnere (eksempelvis Nicolas Stemann, som mange nok let kunne komme i tanke om, når talen falder på postdramatisk og postmoderne teater).

Som nævnt fremstår Stegemanns bog umiddelbart som en videnskabeligt funderet analyse af teater og samfund, og læses den som sådan skuffer den, fordi begrebsdefinitioner og argumentationsrækker lader lidt

rigeligt tilbage at ønske. Postmodernisme, neoliberalisme, realisme, etc. får desværre lov til at henstå som ganske luftige og generelle størrelse, som kan passes ind i ret forskellige argumentationer, og det svækker bogen afgørende. Men nu er Stegemann ikke først og fremmest videnskabsmand, men derimod dramaturg. Han har arbejdet fast i både Frankfurt og siden 2004 i Berlin – først på Deutsches Teater og siden og til dags dato på Schaubühne. Sideløbende er han ansat som professor i dramaturgi og teaterhistorie på skuespillerskolen ”Ernst Busch” i Berlin. Kombinationen Schaubühne og Ernst Busch forklarer i nogen grad hans satsning på realisme; Ostermeiers Ibsenforestillinger kan eksempelvis ses som forsøg på den realiserestaurering, som Stegemann taler som, mens Ernst Busch på sin side står som en af den Stanislavskij-baserede skuespilleruddannelses stærkeste bastioner. Bogen kan således give bedre mening som varmt (overophedet), men grundigt debatindlæg, end som kølig, videnskabelig analyse.

For både samfundsanalysen og beskrivelsen af teatrets situation er ganske godt set, og de fleste af alle os, der har arbejdet med teater det seneste årti eller længere kan føle sig truffet af anklagen. I lyset af seneste politiske udviklinger kan man da bestemt få den følelse, at teatret har befundet (og befinder) sig i en dyb, postmoderne tornerosesøvn, hvor ironi og uendelig selviagttagelse blokerer for enhver seriøs samfundskritik. Og mens vi sover, skæres vore grene (tilskud) over, og vi dør uden at gøre modstand. I tysk kontekst er kritik som den Stegemann tilbyder ikke så uvanlig, om end hans bog er en af de mest omdiskuterede siden Hans-Thies Lehmanns modstykke fra 1999, ”Das Postdramatische Theater”. Som dansk dramaturg kan man bestemt savne tilsvarende vægtige ind- og modspil i en situation, hvor institutionsteatrene i den grad synes truet af en neoliberalisme, som vi måske endda selv nærer og er en integreret del af. Det er i hvert fald indtil nu ikke

lykkedes Teatervidenskabsfolkene i Aarhus og København at levere forståelsesrammer eller argumenter, der kunne imødegå hverken postmoderne tornerosesøvn eller neoliberale grønthøstere. Men så er det jo godt, man kan hente Kritik aus Deutschland.

Jens Christian Lauenstein Led

Chefdramaturg på Aalborg Teater og leder af borgerscenen samme sted. Ph.D.-projekt (uafsluttet) om politisk engagement i tysk samtidsteater, 2003-2006. Har derudover undervist på Dramatikeruddannelsen i Aarhus og på Kunsthøgskolen i Oslo, samt arbejdet freelance som dramaturg, bl.a. på Maxim Gorki Theater, Berlin, og som tekstdramaturg for Christian Lollike.
